

Essays over extase en onbeschaamdheid,

In het eerste essay geeft ze aan hoe ze in het voorbijgaan aan een galerie in Amsterdam gegrepen werd door een schilderij, ze was overweldigd en vluchtte naar een boekwinkel. *Daar was ik veilig omringd door dingen die ik begreep, met alleen maar uitdagingen op vertrouwd terrein.*

Verderop schrijft zij: *Ik moet bekennen dat ik voor die dag weinig belangstelling had opgebracht voor beeldende kunsten, al besef ik nu dat gebrek aan interesse voorkwam uit het soort onwetendheid waar ik bij anderen zo wanhopig van word. Ik wist niets van schilderkunst en vond er daarom niet veel aan, nog geen uur had ik ooit met aandacht naar een schilderij gekeken.*

Stel dat we een pact sluiten met een schilderij en afspreken ervoor te gaan zitten om er een uur lang, helemaal alleen, zonder afleiding naar te kijken. Het schilderij moet dan een origineel zijn, geen reproductie, en het liefst moeten we het mooi, of in elk geval wel aardig vinden. Wat zou er dan gebeuren?

Groeiend gevoel van onbehagen. Wanneer heb je voor het laatst geconcentreerd en doelbewust naar slechts één ding gekeken? Ons dagelijks leven is een soort wazige brij. Als we naar het theater of de bioscoop gaan, veranderen de beelden die we voor ons zien aan één stuk door en worden we ook nog afgeleid door de taal. Onze dierbaren kennen we zo goed dat we niet meer naar ze hoeven te kijken en de ironie van het huwelijksleven wil dat we dat ook niet doen. Maar hier hangt nu een schilderij en we hebben afgesproken dat we er een uur lang naar zullen kijken. We merken dat we niet zo goed zijn in kijken.

KUNSTOBJECTEN

Groeiende neiging tot wegdromen. Dwaalt mijn geest af naar mijn werk van vandaag, naar de voetbalwedstrijd, naar wat ik vanavond zal eten, naar seks, naar alles wat me maar kan afleiden van het schilderen?

Groeiende neiging tot fantaseren. Na een tijdje te hebben gedagdroomd, zal een schuldbewust of plichtsgetrouw persoon zich weer tot het schilderen proberen te bepalen.

Waar gaat het over? Is het een landschap? Is het figuratief? Of interessanter nog, is het een naakt? Als het schilderen een vluchtweg biedt, dan moet ik die nu nemen. Ik kan verhalen verzinnen over de figuren op het doek, zoals kunsthistorici zo graag mogen vaststellen wie wie is op Rembrandts *Nachtwacht*. Nu voel ik me een stuk zekerder, omdat ik me echt met het schilderen begin bezig te houden. Een schilderij is toch wat het voorstelt? O jee, dat van mij is abstract. Doet er niet toe, zou dat roze me staan?

Groeiend gevoel van ergernis. Waarom dóét het schilderen niets? Waarom hangt het me daar maar aan te gapen? Waar is dit schilderij voor? Schilderijen zouden een prettig gevoel moeten geven maar dit schilderij maakt me nijdig. Waarom zou ik het moeten bewonderen? Het bewondert mij duidelijk niet...

‘Bewonder me’ is de behoefte die zo vaak aan onze manier van kijken ten grondslag ligt. De eis dat kunst de werkelijkheid van de toeschouwer weerspiegelt. Een echt schilderij is zo onweerstaanbaar onafhankelijk dat het daar niet toe in staat is, of het moest toevallig zo zijn. Zijn realiteit is fantastisch en niet alledaags.

Het essay VERBEELDING EN REALITEIT opent zij met

De realiteit van kunst is de realiteit van de verbeelding

Het is de moeite waard om deze uitspraak en de vragen die worden opgeroepen eens te bestuderen, nu in de mode is om kunst te benaderen vanuit het bekrompen perspectief van de subjectieve beleving of de documentaire waarheid. De kunstenaar houdt geen visioenen meer voor maar speelt de hoffotograaf of lakei. Volgens haar is dat onverenigbaar met kunst, het is anti-kunst.

De kunstenaar wordt meegesleept.

De kunstenaar wordt meegesleept door een verscheidenheid aan realiteiten. De kunstenaar voelt zich meegesleept door lege ruimten en lichtpunten. De kunstenaar beproeft het beeld. Valt het licht erdoorheen? Is het verlicht? Is het scherp, helder, past het in zijn eigen kader, zijn eigen vorm?

De kunstenaar is op zoek naar de echte aanwezigheid, naar wat de wetenschapper Rupert Sheldrake waarschijnlijk 'morfische resonantie' zou noemen: het innerlijk leven van het voorwerp dat niet aan de hand van biologische, scheikundige of natuurkundige wetten kan worden weggeredeneerd. In de katholieke kerk is 'echte aanwezigheid' het brood en de wijn die door transsubstantiatie de levende eucharistie vormen, het lichaam en bloed van Christus. In de protestantse kerk zijn brood en wijn slechts symbolen; bij hoge uitzondering erkennen we hier dat we iets als substituuut voor iets anders willen laten dienen. Voor de meeste mensen is zo'n substitutie aan de orde van de dag.

De echte aanwezigheid, het beeld dat door het licht wordt getransformeerd, is helemaal niet zo'n zeldzaam fenomeen, maar wordt gauw uit het oog verloren of door de mist van subjectiviteit voor iets anders aangezien. Mensen die beweren van schilderijen en boeken te houden, hebben vaak alleen interesse in schilderijen en boeken waarin ze zichzelf herkennen. We hebben hier te maken met ego in plaats van smaak. De waarde van iets erkennen betekent meer dan de waarde erkennen die iets voor jou heeft. De manier waarop we op kunst reageren wordt bepaald door ons verlangen er realiteiten in te ontdekken die we moeiteloos kunnen accepteren, hoe virtueel ze ook zijn. Toch weet kunst zich onverzettelijk een weg te banen door de subjectieve wereld van symbolen en geld en zich op te werpen als een bestendig alternatief voor de snelle verkleedpartij van het dagelijks leven.

We staan van nature argwanend tegenover vermogens waarover we zelf niet beschikken en we geloven niet echt dat de dichter kan lezen wat de stenen hem te zeggen hebben of dat de dichter het paars kent waar de bijen van houden. Toch voelen we ons aangetrokken tot boeken en schilderijen en muziek, omdat we in onszelf de weerklank van hun lied, de weerklank van hun gevoeligheid bespeuren, een stem die in het kabaal van alledag de onze beantwoordt.

Kunst is voor ons een realiteit die het heden ontstijgt. Een verbeelde werkelijkheid die we nodig hebben. De realiteit van kunst is de realiteit van de verbeelding.

De realiteit van kunst is niet de realiteit van de beleving.

De kunstenaar heeft de taak visioenen over te brengen.